

ครูดนตรีของแผ่นดิน

อาจารย์วิโรจน์ เขียมสุข
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พลกนิกรชาวไทยทุกคน ล้วนทราบกัน
เต็มหัวใจว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในรัชกาลนี้
ประเทศไทย ประชาชนชาวไทย สามารถเดิน
ทางผ่านกาลเวลามาได้ด้วย ความราบรื่น มี
ความสุข มีความอบอุ่น มีความภูมิใจในความ
เป็นไทยสามารถยืนหยัดเสมอมาจนชาติอื่นในโลก
ได้อย่างทระนง ก็ด้วยพระบารมีของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ แห่งบรมราช
กษัตริย์ของประเทศไทยเท่านั้น พระองค์ทรงทุ่มเท
พระราชหฤทัยบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ อันเป็น
คุณเอนกอนันต์แก่ชาติบ้านเมือง สร้างความ

เจริญ สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ปวงชนชาวไทย
ไม่น้อยหน้าชาติอื่น

เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปทั้งแผ่นดินไทย
และนานาอารยประเทศว่า พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระอัจฉริยภาพในงาน
ด้านต่าง ๆ มากมายและพระอัจฉริยภาพในทุก ๆ
ด้านของพระองค์ท่านก็ล้วนเป็นคุณูปการแก่
ประเทศชาติและประชาชนอย่างมหาศาล พระ
อัจฉริยภาพในงานทุกงานของพระองค์ท่าน
ปรากฏขึ้นแสดงให้เห็นถึงความที่ทรงรอบรู้อย่าง
เอกอุ ถึงกับกล่าวได้ว่า ทรงอยู่ในฐานะ “ครู” ของ

งานด้านต่าง ๆ เช่น งานช่าง งานค้นคว้าวิจัย งานด้านสังคมและเศรษฐกิจ งานด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น

ดนตรี เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรอบรู้อย่างเชี่ยวชาญ และนำมาใช้งานได้อย่างยอดเยี่ยม เมื่อกล่าวถึงความเป็นครู ก็จะพบว่าไม่ว่าจะมองลักษณะพื้นฐานของความเป็นครูด้านใด ก็สามารถเห็นพระองค์ท่านทรงเป็นครูได้ทุกด้าน ขอกล่าวถึงหัวข้อของความเป็นครูด้านดนตรีย่อ ๆ เพื่อให้แสดงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ท่านดังนี้

1. ความแตกฉานในศาสตร์

ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของครู ก็คือต้องมีความรู้ในสิ่งที่ตนเองนำมาสอนผู้ที่สามารถสอนผู้อื่นได้ ย่อมมิใช่มีเพียงความรู้ หากแต่ต้องรู้อย่างแตกฉาน รู้เหตุผล รู้ที่มาที่ไป รู้ภูมิลักษณะขององค์วิชาอธิบายได้ทุกแง่มุม แก้ปัญหาได้ทุกขั้นตอน ในเรื่องของดนตรีศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเช่นนั้นการเรียนรู้เรื่องดนตรีของพระองค์มิใช่เพียงฝึกหัดสมัครเล่น ทรงได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างถูกแบบแผน ทรงเริ่มต้นเรียนดนตรีครั้งแรกที่สวิตเซอร์แลนด์กับครูดนตรีชาว Alsace ชื่อ Weybrecht โดยทรงศึกษาและฝึกฝนตามโน้ตและการบรรเลงดนตรีแบบคลาสสิกเป็นพื้นฐานนานกว่า 2 ปี ทรงเลือกเครื่องดนตรีเป็นเครื่องเป่าได้แก่ แซ็กโซโฟน และ แคลริเน็ต (2539: 25) หลังจากนั้นได้ทรงดนตรีมาตลอด แม้จนเสด็จนิวัติยังประเทศไทย ก็ยังทรงศึกษาเพิ่มเติมต่ออีกกับพระเจนดุริยางค์ ซึ่งในเรื่องนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้นิพนธ์ไว้ว่า “คุณพระเจนดุริยางค์นั้นเป็นอีกท่านหนึ่งที่กราบ

บังคมทูลแนะนำเกี่ยวกับการดนตรี โปรดคุณพระเจนฯ มาก ทรงพิมพ์ตำราที่คุณพระเจนฯ ประพันธ์ขึ้นทุกเล่ม ระหว่างการพิมพ์และตรวจรูปได้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีมากส่วนไหนที่ไม่เข้าใจพระทัยก็รีบรับสั่งถามคุณพระเจนฯ” (2539: 4)

ในเรื่องของดนตรีนั้น ทรงสนพระราชหฤทัยลึกซึ้งถึงขั้นทรงศึกษากลไกการทำงานของเครื่องดนตรี ทรงศึกษาธรรมชาติของเสียง (Acoustic of Sound) ดังนั้นจึงทรงเข้าพระทัยในขั้นตอนการทำงานของเครื่องดนตรี ถึงขั้นมีพระปรีชาชုံมแซม ปรับแต่งเครื่องดนตรีได้ด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่เพียงแต่ทรงสนพระราชหฤทัยในฐานะผู้นิยมคุณค่าของดนตรีเท่านั้น แต่ถึงกับทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาจนเป็น “ผู้รอบรู้” ทางด้านดนตรีอย่างแท้จริงอีกด้วย

2. ความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนา

มิเพียงทรงมีความรอบรู้ ในดนตรีศาสตร์เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระอัจฉริยภาพในการนำเอาความรู้ที่นำมาสร้างสรรค์และพัฒนาอีกด้วย สิ่งที่ปรากฏแก่สายตาชาวโลกก็คือ บทเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบที่น่าอัศจรรย์จำนวนมากของพระองค์ท่าน

บทเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ไม่เพียงแต่เป็นบทเพลงที่ถูกรังสรรค์ขึ้นด้วยความรอบรู้ทางทฤษฎีดนตรีอันแตกฉานเท่านั้น หากแต่กล่าวได้ว่าเป็นบทเพลงอันน่าอัศจรรย์เนื่องเพราะว่าทุก ๆ บทเพลงมิใช่ทรงสร้างขึ้นด้วยแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยให้เป็นไปตามกระแสนิยมเท่านั้น ทว่าเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์

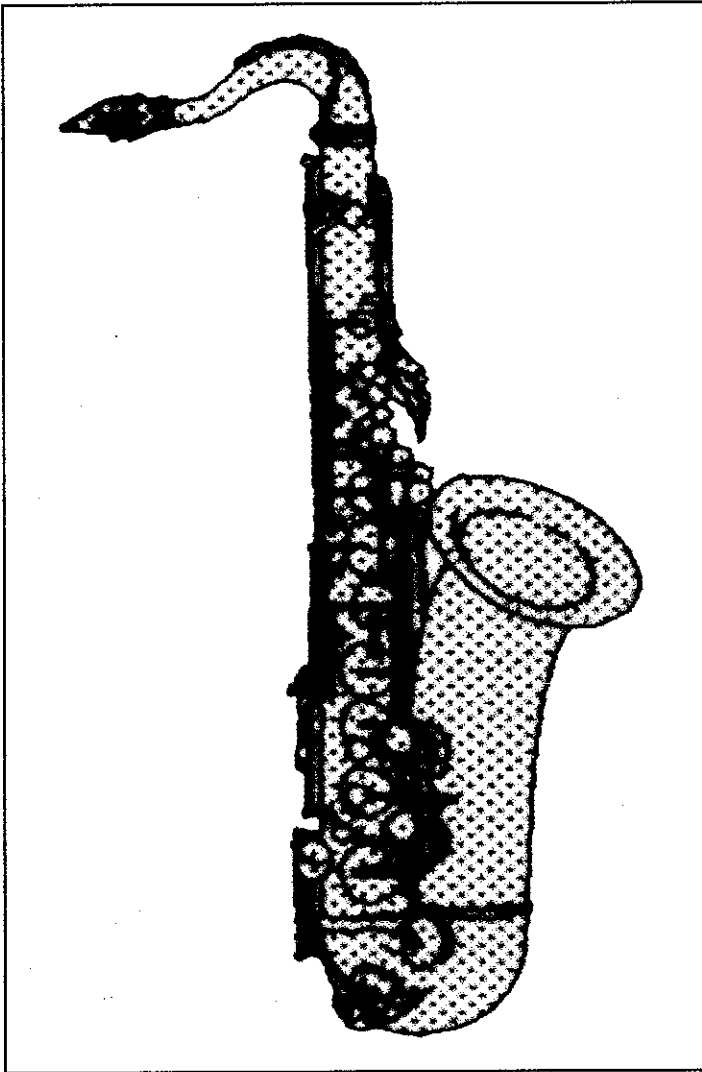
ที่จะให้แปลกไปกว่ารูปแบบเดิม ๆ และมีรูปแบบที่หลากหลายออกไป โดยการทรงแท้งทฤษฎีการประพันธ์ (Melody Writing) ทฤษฎีการดำเนินคอร์ด (Chord Progression) กาทรงเลือกใช้น้ันโดเสียง (Scale) ที่แปลกออกไปเช่น ทรงใช้น้ันโดเสียงบลูส์ (Blues Scale) หรือน้ันโดเสียงโครมาติก (Chromatic Scale) มาใช้ในการพระราชนิพนธ์ บั๊จจัยต่าง ๆ ที่ทรงเลือกมาใช้ ทำให้บทเพลงพระราชนิพนธ์มีความแปลกกว่าเพลงโดยทั่ว ๆ ไป การดำเนินไปของบทเพลงเต็มไปด้วยความไพเราะ ความน่าอัศจรรย์ที่เหนือความคาดหมาย นอกจากนั้นยังแสดงพระอัจฉริยภาพให้ประจักษ์อีกดังเช่นพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ได้หลากหลายรูปแบบเช่น เพลง คลาสสิก (ตัวอย่างเช่นบทเพลงชุด Kinari Suite) เพลงบลูส์ (ตัวอย่างเช่นเพลง แสงเทียน ชะตาชีวิต ดวงใจกับความรัก ฯลฯ) เพลงมาร์ช (ตัวอย่างเช่นเพลง มาร์ชราชวัลลภ มาร์ช ราชนาวิกโยธิน เพลงธงไชยเฉลิมพล ฯลฯ) เพลงวอลท์ซ (ตัวอย่างเช่นเพลงลมหนาว แก้วตาขวัญใจ ฯลฯ) เพลงรูปแบบดิกซ์แลนด์แจ๊ส (ตัวอย่างเช่นเพลงลายคราม) Oh I say (ศุภรัลัญลักษณ์) ทรงพระราชนิพนธ์เพลงประจำสถาบันต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ยุงทอง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เกษตรศาสตร์) เป็นต้น

การทรงพระราชนิพนธ์เพลงหลากหลายรูปแบบได้มากเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นอัจฉิลปินโดยแท้ ทรงมีพระปรีชาสามารถนำเอาความแตกฉานทางดนตรีมารังสรรค์งานศิลปะทางเสียงได้อย่างเหลือเลิศ เป็นที่ยอมรับทั้งปวงชนชาวไทยและนานาชาติในระดับสากล

3. ความเมตตา

ครุณั้นต้องมีธรรมะข้อหนึ่ง ผ่องอยู่ความรู้สึกนึกคิด นั่นคือ “ความเมตตา” ธรรมะข้อนี้จะนำให้ครุมีความมุ่งมั่นที่จะส่งสอนศิษย์ให้มีความเจริญทั้งในด้านความรู้ขององคิวิชาและการดำเนินชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าพระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาต่อบุคคลต่าง ๆ ตลอดเวลา

ในด้านดนตรีนั้น ทรงเมตตาสั่งสอนให้ความรู้ทางดนตรีแก่บุคคลต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง เช่น ทรงแนะนำ (สอน) การใช้น้ันโดเสียงบลูส์แก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อทรงเสด็จนิวัตพระนครใหม่ ๆ พระราชทานพระราชวโรกาสให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ถวายความสามารถในการประพันธ์เพลง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าในนิพนธ์ของพระองค์ว่า “นอกจากทรงเล่นดนตรีแล้วยังทรงสอนให้ผู้อื่นเล่นด้วย เคยเล่าพระราชทานว่าได้สอนคนตาบอดเล่นดนตรี สอนลำบากเพราะเขาไม่เห็นท่าทาง เมื่อพยายามอธิบายจนเข้าใจสามารถเป่าออกมาเป็นเพลงไพเราะได้ หรือแม้แต่ไนต์เดียวในตอนแรก ดูสีหน้าเขาแสดงความพอใจและภูมิใจมาก” (2539: 4) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทและข้าราชการบริพารได้เล่นดนตรีและทรงสอนและสนับสนุนพระราชโอรสและพระราชธิดาทรงเครื่องดนตรีต่าง ๆ ทรงสอนการเป่าและดูแลรักษาแตรแก่ข้าราชการบริพารวงแตรวง “สหายพัฒนา” (2529) ทรงแนะนำเทคนิคการบรรเลงเครื่องดนตรี และรูปแบบการบรรเลงเพลงประเภท

ต่าง ๆ แก่นักดนตรีที่เล่นดนตรีถวาย เช่นวง
ดนตรีลายคราม วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ และนัก
ดนตรีประจำวงดนตรีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
นอกจากทรงสอนแล้ว ด้วยพระราชหฤทัยเมตตา
พระองค์ยังทรงพระราชทานโอกาสแก่บุคคล
ในการได้รับความรู้ทางดนตรี เช่นส่งเสริมให้
ศึกษาดนตรีเพิ่มเติมในต่างประเทศ นอกจากนั้น
ยังทรงพระราชทานโอกาสแก่บุคคลผู้มีความ
สามารถทางดนตรีและการแต่งเพลงให้มีส่วน
ร่วมแสดงความสามารถถวายพระองค์ เช่นการ

แต่งเพลงถวาย หรือแสดงดนตรีถวาย เป็นต้น

4. การกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี

การพระราชนิพนธ์ บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่ดี
การจัดตั้งวงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ก็ดี หรือแม้แต่การ
ทรงเป็นผู้นำวงบรรเลง “สหายพัฒนา” ล้วนแล้ว
แต่เป็นพระราชกรณียกิจที่แสดงถึงความเป็น
ตัวอย่างที่ดีแก่ข้าราชการบริพาร และปวงชนชาวไทย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นว่า
สิ่งต่าง ๆ อันเป็นกิจกรรมที่ดีงาม สร้างสรรค์สังคม

นั้นสามารถกระทำได้ และได้ทรงกระทำเป็นตัวอย่างการซ่อมแซมเครื่องดนตรีด้วยพระองค์เองก็เช่นกัน แสดงให้เห็นถึงความวิริยะพากเพียรที่ทรงมี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น

5. การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่า ดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาชนสามารถใกล้ชิดพระองค์ท่านและพระองค์ท่านใกล้ชิดประชาชน บทเพลงพระราชนิพนธ์เป็นสิ่งที่ทรงโปรดให้เผยแพร่สู่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนได้ทราบว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยพลสกนิกรอย่างไร เช่น เพลงพรปีใหม่ เป็นต้น นอกจากพระองค์ทรงใช้ดนตรีเพื่อสำราญพระราชฤทัยแล้ว ยังทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อให้ทรงสามารถใกล้ชิดกับประชาชนด้วย ดังเช่นประเพณี “วันทรงดนตรี” การที่พระองค์ทรงดนตรีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ทรงถือปฏิบัติเป็นพระราชกรณียกิจ สืบเนื่องกันถึงกว่าสิบปี ประเพณีนี้ทำให้นิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยต่างรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่ทรงใกล้ชิดอย่างไม่ถือพระองค์

ในเรื่องการมีพระเนตรอันยาวไกลนั้น การก่อตั้งสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยก็เป็นพระราชดำริหนึ่งของพระองค์ท่านที่มีพระประสงค์ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นในสังคมผู้ประกอบอาชีพดนตรีสากล ดังหนังสือ ๓ สถิตในดวงใจ นรินทร์ กล่าวเรื่องนี้ว่า “จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ และนายเชื้อ สุนทรสนาน หัวหน้า

วงดนตรีสุนทราภรณ์ รวมตัวบรรดานักดนตรีทั้งหลาย จัดตั้งเป็นชมรมดนตรีในชั้นต้น และเมื่อเป็นปึกแผ่นดีแล้ว จึงได้จัดตั้งเป็นสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย (2539: 51)

ในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงละเลยแม้แต่น้อย ด้วยทรงทราบว่าดนตรีไทยเป็นศิลปะที่สำคัญของชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ไม่ให้เสื่อมสูญหรือผันแปรไปจากเดิม พระองค์ทรงมอบพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมศิลปากร ดำเนินการจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทยที่ได้รวบรวมบันทึกไว้ ด้วยพระราชประสงค์ดังพระบรมราชโองการดังนี้ “นอกจากจะดำเนินตามความประสงค์เดิมเพื่อรักษาศิลปะที่สำคัญของชาติไทยไว้มิให้เสื่อมสูญผันแปรไปแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่วิชาดนตรีของไทยออกไปในหมู่ประชาชนผู้สนใจให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย” (2539: 53)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงริเริ่มให้มีการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทยในเรื่องระบบเสียงดนตรีไทย โดยทรงมีพระราชดำริให้ศึกษาาระบบเสียงของดนตรีไทยในแง่ฟิสิกส์ โดยดำเนินการวัดเสียงเครื่องดนตรีไทยแจกแจก ความถี่ที่มีหน่วยเป็นเฮิรตซ์ (Cycle/Second) (2510: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

พระราชภารกิจที่กล่าวมานั้น ล้วนแล้วแต่บ่งบอกถึงสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ ในอันที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับกิจการดนตรีทั้งไทยและสากล รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติอีกด้วย

จากบทสรุปในหัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวมา ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในฐานะของความเป็น “ครูดนตรีของแผ่นดิน” โดยสมบูรณ์

บรรณานุกรม

กิตติ ศรีเปารยะ. (2540) วิเคราะห์ทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

ปริญญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.

จิตรลดา,โรงเรียน. (2539) ๕ สถิติในดวงใจนิรันดร์. โรงเรียนจิตรลดา. กรุงเทพฯ.

บุญช่วย ไสวัตร และคนอื่น ๆ. (2510) เอกสารโครงการศึกษาระบบเสียงดนตรีไทยในพระราชดำริ.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

1. บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนะเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวของผู้หญิงชนบท โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้รู้ และผู้หญิงชนบทจาก 3 กลุ่มอายุ คือกลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุประมาณ 20-30 ปี) กลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (อายุประมาณ 31-50 ปี) และกลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป) การแบ่งผู้หญิงออกเป็น 3 กลุ่มนั้น แบ่งตามเกณฑ์ของชาวบ้านซึ่งได้แก่ เกณฑ์ด้านอายุ พัฒนาการของครอบครัว และการร่วมทำกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มของผู้หญิง

¹ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ในการเลือกตัวอย่างผู้หญิงชนบทในแต่ละกลุ่มอายุดังกล่าว ยังได้พิจารณาให้มีความแตกต่างกันในด้าน การศึกษา การประกอบอาชีพ และลักษณะของครอบครัว พื้นที่ทำการศึกษาคือหมู่บ้านนาดี (ชื่อ สมมติ) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงชนบทให้นิยามคำว่า “สิทธิสตรี” หมายถึง การที่ผู้หญิงสามารถ ทำและได้รับในสิ่งที่ต้องการและมีความเสมอภาคกับผู้ชาย ทั้งนี้ความเสมอภาคไม่ได้หมายถึง การที่ผู้หญิงจะทำหรือได้รับเท่าเทียมกับผู้ชายทุกอย่าง แต่หมายถึงการที่ผู้หญิงควรได้รับและ ได้กระทำตามที่ตนต้องการแต่ต้อง อยู่ภายใต้ความเหมาะสมกับตนเองและสอดคล้องกับค่านิยามของชุมชน ส่วนประเด็นสิทธิสตรีในครอบครัวที่ผู้หญิงชนบทให้ความสำคัญ ได้แก่ สิทธิ ในชีวิตร่างกาย สิทธิในการสมรส สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการจัดการทรัพย์สิน สิทธิในการศึกษา สิทธิในการรับมรดกและสิทธิในการมีส่วนร่วมในชุมชน

สำหรับทัศนะเกี่ยวกับสิทธิที่ผู้หญิงได้รับ สิทธิที่ผู้หญิงควรได้รับ และการเรียกร้องสิทธิจากครอบครัวนั้น ผู้หญิงแต่ละวัยมีทัศนะแตกต่างกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) **ผู้หญิงที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น** เป็นกลุ่มที่มีค่านิยมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย มีความเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความสามารถเหมือนกัน จึงควรได้กระทำอย่างที่ตนต้องการหรือ ได้รับอะไรเหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงมีทัศนะที่แตกต่างจากผู้หญิงวัยอื่นโดยเฉพาะ ในเรื่องเกี่ยวกับงานบ้านและสิทธิในชีวิตร่างกาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าผู้ชายควรช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านให้มากขึ้น และผู้หญิงควรมีสิทธิในการแสดงออกถึงความต้องการทางเพศและสามารถ ปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ได้หากไม่ต้องการ หากผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่พึงพอใจในสิทธิที่ตนเองได้รับก็มัก เรียกร้องสิทธิต่อสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้ได้สิทธินี้ซึ่งวิธีการเรียกร้องนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้หญิง โดยมี 2 ลักษณะ คือ ผู้หญิงที่มีบุคลิกกล้าแสดงออกมักเรียกร้องสิทธิในแบบที่ค่อนข้างจริงจัง มีการตกลง ต่อรอง ตลอดจนต่อว่า ส่วนผู้หญิงที่มีบุคลิกเรียบร้อยมีวิธีการเรียกร้องที่นุ่มนวลกว่าด้วยการขอร้อง และพูดจางานล้อม

2) **ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง** ผู้หญิงในกลุ่มนี้ยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ **กลุ่มที่หนึ่ง** กลุ่มที่มีค่านิยมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าตนเองมีความสามารถเท่ากับผู้ชายอยากทำอะไรก็สามารถทำได้ เห็นว่าตนเองพึงพอใจในสิทธิที่ตนได้รับ แต่หากไม่ได้รับสิทธิที่ต้องการก็เรียกร้องสิทธิจากคนในครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่องของงานบ้าน และการจัดการทรัพย์สิน **กลุ่มที่สอง** เป็นกลุ่มที่มีค่านิยมให้ชายเป็นใหญ่แต่ไม่พึงพอใจผู้ชาย กลุ่มนี้แม้มีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นใหญ่แต่ ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่าผู้หญิงก็มีสิทธิที่จะทำอะไรหรือได้อะไรบางอย่างเหมือนกับผู้ชายและเห็นว่า ปัจจุบันผู้หญิงมีสิทธิในด้านต่างๆ เกือบเสมอภาคกับผู้ชายแล้ว ผู้หญิงกลุ่มนี้มีความพึงพอใจในสิทธิที่ตนเองได้รับ จึงไม่คิดเรียกร้องสิทธิในด้านใดอีก และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่มีค่านิยมให้ชายเป็นใหญ่ และพึงพอใจผู้ชาย กลุ่มนี้เห็นว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกัน ผู้ชายเป็นผู้ที่มีสิทธิและมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง ผู้หญิงจึงไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้บางคนถูกละเมิดสิทธิ ในชีวิตร่างกาย นั่นคือ ถูกสามีทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ และไม่มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน

ผู้หญิงกลุ่มนี้แม้เห็นว่าตนเองไม่มีความเสมอภาคกับผู้ชาย และอยากได้รับสิทธิในเรื่องที่ตนเองเสียเปรียบ แต่กลับไม่กล้าเรียกร้องในเรื่องดังกล่าว เพราะมีทัศนคติว่าการเรียกร้องเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม

3) ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลายเป็นกลุ่มผู้หญิงที่มีทัศนคติว่าผู้หญิงกับผู้ชายนั้นแตกต่างกันและให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างเพศ และการแบ่งงานกันทำของผู้หญิง ผู้ชาย ผู้หญิงวัยนี้มีทัศนคติว่าผู้ชายมีคุณค่าและมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงทุกด้าน ผู้หญิงนั้นไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าตนเองได้รับสิทธิอย่างเหมาะสมกับเพศและเหมาะสมกับตนเองแล้ว จึงไม่ต้องการเรียกร้องสิทธิในด้านใดอีก

นอกจากนี้จากผลการวิจัยยังสรุปได้ว่า ทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวของผู้หญิงชนบทที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบริบทของหมู่บ้าน ลักษณะของครอบครัว คุณลักษณะและประสบการณ์ของผู้หญิง และคุณลักษณะของผู้ชายที่เป็นสามีอีกด้วย

2. ความเป็นและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตสถานภาพทางสังคม และบทบาทของผู้หญิงไทยถูกจำกัดอยู่แต่เพียงพื้นที่ในครัวเรือน ส่วนผู้ชายนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอำนาจในการหาเลี้ยงครอบครัว มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างสังคมไทยที่ให้อำนาจชายเป็นใหญ่มายาวนาน จึงมีกฎเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติสำหรับผู้หญิงแตกต่างจากผู้ชาย ดังนั้นสถานภาพของผู้หญิงที่มีบทบาทแต่เพียงพื้นที่ในครัวเรือนจึงถูกมองว่ามีค่าน้อยกว่าผู้ชาย

ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งสำคัญ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง บทบาทผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัด ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ที่ได้ระบุประเด็นของผู้หญิงว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนา และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาที่เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ได้มีการให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนาสตรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนที่มองประเด็นเรื่องของผู้หญิงโดยเชื่อมโยงกับมิติต่างๆ มุ่งพัฒนาในระดับสากล (มูลนิธิผู้หญิง, 2543) นอกจากนี้สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยนั้นยังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากอันเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้มีสิทธิและภาวะผูกพันภายใต้อนุสัญญาและพันธกรณีระหว่างประเทศที่สำคัญทำให้ผู้หญิงไทยมีสถานภาพทางกฎหมายที่เสมอภาคกับผู้ชายมากขึ้น และยังมีองค์กรที่ทำงานด้านสตรีในหลายระดับและเป็นรูปธรรมมากขึ้น (อมรา พงศาพิชญ์, & วิมลศิริ ชำนาญเวช, 2541)

แม้ว่าการพัฒนาดังกล่าวจะทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในด้านต่างๆ และมีสถานภาพทางกฎหมายเสมอภาคกับผู้ชายมากขึ้น แต่การที่ผู้หญิงจะได้รับสิทธิของตนหรือไม่ก็นักกลับขึ้นอยู่กัครอบครัวว่าจะกีดกันหรือผลักดันให้ผู้หญิงได้รับสิทธิที่พึงมีพึงได้เมื่อพิจารณาการได้รับสิทธิของผู้หญิงในระดับครัวเรือน

พบว่า ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบในสิทธิเรื่องต่างๆ เมื่อเทียบกับผู้ชาย ทั้งทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การเลือกคู่สมรส และพฤติกรรมทางเพศ อีกทั้งผู้หญิงยังมีหน้าที่ในการงานบ้านและการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชาย ถึงแม้ว่าผู้หญิงคนนั้นได้ออกไปทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับผู้ชายแล้วก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ภาระงานบ้านไม่ได้ลดน้อยลงไป นอกจากนี้ผู้หญิงยังถูกละเมิดสิทธิในรูปของการกระทำรุนแรงในครอบครัวโดยผู้กระทำนั้นเป็นบุคคลใกล้ชิดคือสามีหรือสมาชิกคนอื่นในครอบครัวที่เป็นผู้ชาย

การที่จะทำความเข้าใจว่า ปรากฏการณ์ของการละเมิดสิทธิและการกีดกันสิทธิของผู้หญิงชนบทในสังคมไทย ว่าแท้จริงแล้วมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใดควรให้ความสนใจกับทัศนะของผู้หญิงผู้ที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายถูกกระทำ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการละเมิดสิทธิสตรีในบางประเด็นที่นักวิชาการมองว่ามีความรุนแรงนั้นแต่ในทัศนะของผู้หญิงเองอาจไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาสำคัญการแก้ไขปัญหาผู้หญิงโดยไม่เข้าใจทัศนะของผู้หญิงจึงไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาผู้หญิงให้ดีขึ้น ดังนั้นในการศึกษาเรื่องของสิทธิสตรีควรให้ความสำคัญกับทัศนะของผู้หญิงว่ามีทัศนียภาพไรกับประเด็น สิทธิที่ผู้หญิงได้รับ สิทธิที่ผู้หญิงควรได้รับ และการเรียกร้องสิทธิจากคนในครอบครัวซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงปัญหาเรื่องสิทธิและความต้องการของผู้หญิงอย่างแท้จริง ข้อค้นพบที่ได้จากทัศนะของผู้หญิงจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิทธิสตรีสามารถแก้ไขปัญหของผู้หญิงได้ดียิ่งขึ้น และสนองตอบความต้องการของผู้หญิงอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยสนใจว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ผู้หญิงชนบทมีทัศนียภาพใดต่อประเด็นสิทธิสตรีในครอบครัว ในการศึกษครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบทัศนะของผู้หญิงชนบทเกี่ยวกับสิทธิที่ผู้หญิงได้รับ สิทธิที่ผู้หญิงควรได้รับ และการเรียกร้องสิทธิจากครอบครัว ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้องค์ความรู้ทางสังคมวิทยาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสิทธิสตรีต่อไป

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาทัศนะเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัว ของผู้หญิงชนบท จังหวัดขอนแก่น

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาทัศนะของผู้หญิงชนบทเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัว พื้นที่ในการวิจัยคือหมู่บ้านนาดี อ.เมือง จ.ขอนแก่น ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็น หมู่บ้านใกล้เมือง มีสัดส่วนของประชากรชายหญิงใกล้เคียงกัน ประชากรมีความแตกต่างในด้านระดับการศึกษา และการประกอบอาชีพ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูล 2 ระดับ คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ให้ข้อมูลระดับครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นกลุ่มผู้รู้ในชุมชน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทที่สำคัญของหมู่บ้าน ส่วนผู้ให้ข้อมูลในระดับครอบครัวคือผู้หญิงซึ่งเสนอเป็นกรณีศึกษามีทั้งหมด 8 คน ได้ให้ข้อมูลทัศนะเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวของผู้หญิงชนบท

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในช่วงแรกเป็นช่วงก่อนการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิด โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และได้ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนารอบแนวคิด จากนั้นผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนเลือกพื้นที่ในการวิจัย ซึ่งหมู่บ้านนาดีเป็นหมู่บ้านที่มีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้

ส่วนวิธีการเข้าถึงข้อมูลนั้น ในช่วงแรกผู้วิจัยได้ทำความรู้จักและสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้านพร้อมๆ กับรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิของหมู่บ้านเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างและวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ และสัมภาษณ์ผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิสตรีเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ข้อมูลบางส่วนเป็นเรื่องส่วนตัวมีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลและสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุดผู้วิจัยจึงสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลจนผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย และให้ข้อมูลที่จริงแก่ผู้วิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้กลับไปตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลรวมทั้งตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษากับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มวัยต่างๆ โดยใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้แน่ใจว่าผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษาให้ข้อมูลที่ เป็นตัวแทนของกลุ่มวัยตนสำหรับระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลรวม 5 ช่วง ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2545 ไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน 2547

5. ผลการวิจัย

5.1 บริบทของหมู่บ้าน

หมู่บ้านนาดีเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่นซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือเพียง 5 กิโลเมตร หมู่บ้านแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2461 ซึ่งคนกลุ่มแรกได้เข้ามาจับจองที่ดินทำนาและทำสวนผัก ปัจจุบันมีครัวเรือนทั้งสิ้น 183 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 872 คน เป็นเพศชาย 420 คน และเพศหญิง 452 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและใช้ภาษาอีสานในการสื่อสาร ประชากรส่วนใหญ่เป็นเครือญาติที่อพยพมาจากบ้านแสนสุข และมีประมาณ 12 ครอบครัว ซึ่งเป็นข้าราชการเกษียณย้ายเข้ามาอยู่ภายหลังประมาณ 10-12 ปี ที่ผ่านมา หมู่บ้านแห่งนี้ถือได้ว่ามีความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภคในทุกด้าน และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมาก สามารถเดินทางเข้ามาในเมืองโดยใช้เวลาไม่มาก มีแหล่งน้ำ ประปา ถนน ไฟฟ้า และโทรศัพท์หมู่บ้าน

ชาติมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในอดีตชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตรคือทำนาและทำสวนเป็นหลัก หลังจากประสบความล้มเหลวจากการปลูกผักเพื่อขายจนชาวบ้านสูญเสียที่ดินทำกิน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้างรองลงมาคือค้าขาย เกษตรกรรม และรับราชการ ตามลำดับ ปัจจุบันผู้หญิงและผู้ชายส่วนใหญ่ออกมาทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น เมื่อประกอบกับการเป็นหมู่บ้านใกล้เมือง ชาวบ้านจึงได้มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกชุมชนอยู่เสมอ และอิทธิพลของสื่อและสังคมรอบๆ หมู่บ้านได้แพร่กระจายเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมได้ส่งผลให้ชาวบ้านรับเอาค่านิยมด้านการพัฒนาใหม่ๆ เข้ามา และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมที่สำคัญ โดยพบว่า ในด้านการศึกษาผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้เรียนในระดับการศึกษาไม่แตกต่างจากผู้ชายวัยเดียวกัน แต่ผู้หญิงมีแนวโน้มที่เรียนในระดับที่สูงขึ้น พ่อแม่เห็นว่าการเรียนของผู้หญิงที่เป็นงานดี ๆ หายาก เด็กผู้หญิงที่ได้เรียนสูงจะได้ทำงานสบาย พ่อแม่จึงสนับสนุนให้ลูกสาวได้เรียนสูง ส่วนด้านพฤติกรรมทางเพศพบว่า หนุ่มสาวส่วนใหญ่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน แต่ในที่สุดพ่อแม่ก็ได้จัดการให้หนุ่มสาวได้แต่งงานตามประเพณี การแต่งงานของหนุ่มสาวเป็นลักษณะของการแต่งงานเข้าบ้านฝ่ายหญิง เมื่อคู่สมรสมีบุตรและมีความพร้อมที่จะปลูกบ้านเรือนก็จะปลูกในที่ดินของฝ่ายหญิง จึงพบว่าเครือญาติฝ่ายหญิงจะมีความผูกพันกันเกือบตลอดชีวิต ส่วนการรับมรดกนั้นเป็นการถ่ายทอดมรดกของฝ่ายหญิงซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ดินและบ้านเรือน แต่เมื่อที่ดินเริ่มมีราคาสูงและมีจำนวนน้อยลง ลูกสาวและลูกชายส่วนใหญ่จึงได้รับมรดกเท่ากัน

ชาวบ้านหลายกลุ่มให้คุณค่าของความเป็นหญิงและความเป็นชายต่างกัน ทั้งนี้ในกลุ่มชาวบ้านที่มีอายุมากเห็นว่า ผู้ชายมีคุณค่ามากกว่าผู้หญิงเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางด้านศาสนา การศึกษา และการปกครอง ชาวบ้านกลุ่มนี้จึงให้ความสำคัญกับการแบ่งแรงงานตามเพศและคาดหวังให้แต่ละเพศมีความประพฤติที่เหมาะสมกับเพศแบบประเพณีดั้งเดิม แต่กลุ่มคนที่มีอายุน้อยให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวลดลง และให้ความสำคัญกับการทำงานด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ดังนั้นบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากขึ้น โดยมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาอาชีพ การสาธารณสุข และศาสนา

ส่วนทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวนั้น ชาวบ้านเห็นวาระหว่างผู้หญิงผู้ชายนั้นไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยรวมแล้วมีความเสมอภาคกันมากขึ้น เนื่องจากผู้หญิงได้ทำอะไรมากขึ้นที่ตนเองอยากจะทำและผู้ชายก็สามารถทำอะไรที่ตนเองอยากทำเช่นกัน แม้ว่าบางอย่างไม่สามารถทำได้อย่างที่อีกฝ่ายหนึ่งทำได้ (ผู้ชายทำได้บางเรื่องและผู้หญิงก็ทำได้บางเรื่องเช่นกัน ผู้ชายได้อย่างหนึ่งผู้หญิงได้อีกอย่างถือว่าเสมอกัน) ซึ่งประเด็นเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ ได้แก่ สิทธิที่เกี่ยวข้องกับ 7 ประเด็น ดังนี้ 1) สิทธิในชีวิตร่างกาย 2) สิทธิในการสมรส 3) สิทธิในการ

ประกอบอาชีพ 4) สิทธิในการจัดการทรัพย์สิน 5) สิทธิในการศึกษา 6) สิทธิในการรับมรดก และ 7) สิทธิในการมีส่วนร่วมในชุมชน

5.2 สิทธิสตรีในครอบครัวในทัศนะของผู้หญิงชนบท

ผู้หญิงชนบทให้นิยามคำว่าสิทธิสตรีว่าหมายถึงการที่ผู้หญิงจะทำอะไรก็ได้ตามความต้องการ และมีความเสมอภาคกับผู้ชาย ทั้งนี้ความเสมอภาคไม่ได้หมายถึงการที่ผู้หญิงจะได้เท่าเทียมกับผู้ชายทุกอย่าง แต่หมายถึงการที่ผู้หญิงควรได้รับและได้กระทำตามที่ตนต้องการแต่ต้อง “อยู่ภายใต้ความเหมาะสมกับตนเองและสอดคล้องกับค่านิยมของชุมชน” นอกจากนี้ผู้หญิงชนบทวัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย มีทัศนะเกี่ยวกับประเด็นสิทธิที่ผู้หญิงได้รับ สิทธิที่ผู้หญิงควรได้รับ และการเรียกร้องสิทธิจากครอบครัวแตกต่างกัน ผลการวิจัยในประเด็นดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1) ผู้หญิงที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุประมาณ 20-30 ปี) เป็นกลุ่มที่มีค่านิยมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย มีความเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความสามารถเหมือนกัน จึงควรได้กระทำอย่างใดที่ตนต้องการหรือได้รับอะไรเหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงมีทัศนะที่แตกต่างจากผู้หญิงกลุ่มอื่นอยู่มาก โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับงานบ้านและสิทธิในชีวิตร่างกาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าผู้ชายควรช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านให้มากขึ้น และสามารถปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ได้หากไม่ต้องการ และผู้หญิงควรมีสิทธิในการแสดงออกถึงความต้องการทางเพศได้ ดังนั้นหากไม่พึงพอใจในสิทธิที่ตนเองได้รับก็มักเรียกร้องสิทธิจากสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้ได้สิทธินั้นมา

2) ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (อายุประมาณ 31-50 ปี) ผู้หญิงในกลุ่มนี้ยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มผู้หญิงที่มีค่านิยมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายคล้ายกับกลุ่มวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าตนเองมีความสามารถเท่ากับผู้ชาย อยากทำอะไรก็สามารถทำได้ เห็นว่าตนเองพึงพอใจในสิทธิที่ตนได้รับ แต่หากไม่ได้รับสิทธิที่ต้องการก็ได้เรียกร้องสิทธิจากคนในครอบครัว เช่น ในเรื่องของงานบ้าน ผู้หญิงกลุ่มนี้ได้เรียกร้องให้สามีช่วยเหลืองานบ้านอยู่เสมอ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้หญิงที่มีค่านิยมให้ชายเป็นใหญ่แต่ไม่พึ่งพิงผู้ชาย กลุ่มนี้แม้มีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่าผู้หญิงก็มีสิทธิที่จะทำอะไรหรือได้รับอะไรบางอย่างเหมือนกับผู้ชาย และเห็นว่าปัจจุบันผู้หญิงมีสิทธิในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมและเกือบเสมอภาคกับผู้ชายแล้ว ผู้หญิงกลุ่มนี้มีความพึงพอใจในสิทธิที่ตนเองได้รับอย่างมาก จึงไม่คิดเรียกร้องสิทธิในด้านใดอีก และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มผู้หญิงที่มีค่านิยมให้ชายเป็นใหญ่และพึ่งพิงผู้ชาย กลุ่มนี้เห็นว่าผู้หญิงกับผู้ชายนั้นมีความแตกต่างกันผู้ชายเป็นผู้ที่มีสิทธิและมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง ผู้หญิงจึงไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับผู้ชาย และไม่มีความเสมอภาคกับผู้ชาย ซึ่งเป็นทัศนะที่คล้ายกับกลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลายเป็นอย่างมาก ผู้หญิงกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งถูกสามีทำร้ายร่างกายและจิตใจ และไม่มีอำนาจการตัดสินใจและจัดการทรัพย์สิน จึงอยากจะได้รับสิทธิดังกล่าวบ้าง แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้ก็ไม่กล้าเรียกร้องสิทธิต่อสามีหรือคนในครอบครัว เพราะเห็นว่าการเรียกร้องเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เห็นว่าเป็น

สิทธิที่สามีทำกับภรรยาได้

3) ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป) เป็นกลุ่มผู้หญิงที่มีทัศนคติว่าผู้หญิงกับผู้ชายนั้นแตกต่างกัน และให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างเพศและการแบ่งงานกันทำของผู้หญิงผู้ชาย ผู้หญิงวัยนี้เห็นว่าผู้ชายมีคุณค่าและมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงทุกด้าน ผู้หญิงนั้นไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้เห็นว่าตนเองได้รับสิทธิอย่างเหมาะสมในแบบธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา เห็นว่าตนเองได้รับสิทธิเพียงพอและเหมาะสมกับตนเองแล้ว ตลอดจนไม่ต้องการเรียกร้องสิทธิในด้านใดอีก

ผลการวิจัยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องของงานบ้าน ของผู้หญิงในแต่ละกลุ่มวัย ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนั้นเห็นว่าผู้ชายควรช่วยงานบ้าน แต่ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลายกลับเห็นว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิงดังนั้นจึงไม่ควรให้ผู้ชายทำงานบ้าน ส่วนผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางมีความเห็นแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ยังเห็นว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง นอกจากนี้ทั้งทางด้านการแสดงออกในเรื่องเพศก็มีความแตกต่างกัน ผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเห็นว่าการแสดงออกถึงความต้องการและการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์กับสามีนั้นเป็นเรื่องปกติที่ผู้หญิงสามารถทำได้ ส่วนผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลายกลับเห็นว่าผู้หญิงไม่มีสิทธิที่จะทำเช่นนั้น เนื่องจาก การแสดงออกทางเพศเป็นหน้าที่ของผู้ชาย หากผู้หญิงทำเช่นนั้นเรียกได้ว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีเพราะเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมอย่างมาก ส่วนผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางก็มีความคิดแตกต่างออกไปแต่ส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้หญิงเองแม้ไม่สามารถแสดงออกถึงความต้องการทางเพศแต่ก็สามารถปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ได้หากไม่ต้องการ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวของผู้หญิงชนบทจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงไรนั้น เกี่ยวข้องกับปัจจัยบริบทที่แวดล้อม ผู้หญิงอยู่ ซึ่งได้แก่ สังคมหมู่บ้าน ลักษณะของครอบครัว คุณลักษณะ และประสบการณ์ของผู้หญิงเอง นอกจากนี้ยังเกี่ยวพันกับคุณลักษณะของผู้ชายที่เป็นสามีอีกด้วย

6. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงชนบทมีทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีที่ความแตกต่างกับนักวิชาการหรือแตกต่างจากสิทธิที่เป็นสากล ซึ่งให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม ขณะที่ผู้หญิงชนบทให้ความสำคัญกับความเสมอภาคมีทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีอย่างเป็นองค์รวม โดยมีมุมมองเกี่ยวกับสิทธิสตรีที่สัมพันธ์กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน และผู้หญิงชนบทใช้ธรรมเนียมท้องถิ่น ค่านิยมทางสังคม รวมทั้งความพึงพอใจเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสิทธิหรือความเสมอภาค ในส่วนที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการขัดเกลาบพาททางเพศจากครอบครัว พบว่าแม้ว่าหมู่บ้านแห่งนี้หมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งได้รับผลกระทบจากภายนอกชุมชนมาก แต่กระบวนการขัดเกลาบพาททางเพศจากครอบครัวยัง

มีความสำคัญอยู่มากดังจะเห็นได้จากค่านิยมที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังเห็นว่าผู้หญิงไม่ควรแสดงออกในเรื่องเพศ การขอมีเพศสัมพันธ์กับสามีก่อน การปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ หรือ การพูดคุยเปิดเผยในเรื่องเพศสัมพันธ์ แม้ว่าผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนมีทัศนคติว่าผู้หญิงสามารถมีพฤติกรรมดังกล่าวได้ แต่ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยังคงเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้หญิงจึงไม่ควรทำเช่นนั้น

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการพัฒนา

6.2.1 การพัฒนาเกี่ยวกับสิทธิสตรีควรให้ความสำคัญกับทัศนคติของผู้หญิง

ผลการวิจัยพบว่า นักวิชาการกับผู้หญิงชนบทมีทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผู้หญิงชนบทมองสิทธิโดยพิจารณาตามความเหมาะสมกับตนเอง ครอบครัว และ ชุมชน แต่ทัศนคติดังกล่าวของผู้หญิงยังมีความแตกต่างภายในกลุ่มผู้หญิงชนบทเอง ซึ่งเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงมีทัศนคติที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้มีความสลับซับซ้อน ทั้งที่เป็นเงื่อนไขด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้หญิง และคุณลักษณะของครอบครัว ดังนั้นการที่นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้หญิงใช้กรอบของกฎหมายในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาสิทธิ ก็เปรียบเสมือนเป็นคนนอกซึ่งมองสิทธิในแง่ของความเท่าเทียมและใช้เกณฑ์ทางกฎหมาย ในขณะที่ผู้หญิงชนบทซึ่งเป็นคนใน มีทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิสตรีในแง่ของความเสมอภาค ซึ่งใช้เกณฑ์ธรรมเนียมท้องถิ่น ค่านิยมของสังคม และความพึงพอใจในการกำหนดสิทธิของแต่ละคน ดังนั้นการที่ผู้เกี่ยวข้องจะสามารถพัฒนาตลอดจนแก้ไขปัญหาให้ผู้หญิงชนบทได้มีสิทธิในด้านต่างๆ มากขึ้น ในเบื้องต้นจำเป็นต้องเข้าใจ และให้ความสำคัญกับทัศนคติของผู้หญิงชนบท อีกทั้งต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องข้างต้น และควรใช้วิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้หญิงแต่ละกลุ่ม

6.2.2 การแก้ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมการคบหาเพื่อนต่างเพศ

ผลการวิจัยพบว่า ภายในช่วงระยะเวลาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของค่านิยมเกี่ยวกับการคบหาเพื่อนต่างเพศ ตลอดจนมีปรากฏการณ์ของการตั้งครรภ์ก่อนการแต่งงานหรืออยู่ในระหว่างกำลังศึกษา ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดผลเสียทั้งกับตัวผู้หญิงเอง และมีผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมในวงกว้าง สาเหตุที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวนั้น มาจากการที่ผู้หญิงได้มีโอกาสคบหา รู้จักกับเพื่อนต่างเพศปราศจากการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง ผลกระทบจากสื่อและค่านิยมตามกลุ่มเพื่อน ดังนั้นในการแก้ปัญหาดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมองปัญหานี้อย่างรอบคอบและรอบด้าน ขณะที่กลไกการควบคุมทางสังคมในชนบทใกล้เมืองย่อมหย่อนลง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างหรือเพิ่มภูมิคุ้มกันให้ผู้หญิง เช่น อาจด้วยการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้เรื่องเพศศึกษาหรือการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ชุมชนควรแสวงหาแนวทางนำกลไกการควบคุมทางสังคมมาทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของหนุ่มสาวให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

6.2.3 การสนับสนุนผู้หญิงเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าผู้หญิงในหมู่บ้านมีศักยภาพในการเข้าร่วมทำกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างมาก แต่ก็พบว่ามีในบางกิจกรรมเท่านั้น ดังนั้นจึงควรหาแนวทางที่จะช่วยผลักดันให้ผู้หญิงเหล่านี้ได้มีโอกาสแสดงความสามารถอย่างหลากหลายและเหมาะสม อีกทั้งยังพบว่าอุปสรรคสำคัญคือภาระงานบ้านทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาทำงานเพื่อชุมชนได้เต็มที่ ดังนั้นเพื่อเป็นการลดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ควรได้มีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของการบ้านโดยใช้กระบวนการขัดเกลาบทบาททางเพศจากครอบครัว เพื่อปลูกฝังให้ผู้หญิงและผู้ชายเห็นว่าการบ้านเป็นงานที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายสามารถช่วยกันทำได้ ตลอดจนควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชาวบ้านยอมรับความสามารถของผู้หญิงมากขึ้น ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสามารถและคุณค่าผู้หญิง ตลอดจนยกระดับสถานภาพของผู้หญิงชนบทให้ดีขึ้น

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.3.1 การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวโดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของครอบครัว

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของผู้หญิงชนบทเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวมีความแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอความแตกต่างของทักษะไปตามกลุ่มอายุ ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น กลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และกลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย ทั้งนี้เป็นที่น่าสนใจว่าผู้วิจัยได้แยกกลุ่มผู้หญิงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางออกไปได้อีก 3 กลุ่มย่อย ซึ่งเป็นการจำแนกตามค่านิยมของผู้หญิง ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับทักษะของผู้หญิงกลุ่มดังกล่าว นั้น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครอบครัวที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของการขัดเกลาบทบาททางเพศของครอบครัวและการอาศัยอยู่ในประเภทของครอบครัวที่มีโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวแบบต่างๆ ซึ่งได้กำหนดบทบาทและสิทธิของสมาชิกในครอบครัวไว้ต่างกัน ดังนั้นในการศึกษาทักษะของผู้หญิงเกี่ยวกับสิทธิสตรีครั้งต่อไป ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาสิทธิของผู้หญิงภายใต้โครงสร้างอำนาจของครอบครัวที่แตกต่างกัน เพื่อให้การวิจัยเกี่ยวกับสิทธิสตรีมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6.3.2 การศึกษาทักษะเกี่ยวกับสิทธิสตรีในครอบครัวกับคนกลุ่มอื่น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอค้นพบที่น่าสนใจหลายประการ ทั้งความแตกต่างระหว่างทักษะของผู้หญิงชนบทกับนักวิชาการ หรือแม้แตความแตกต่างในทักษะของผู้หญิงชนบทที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจทักษะเกี่ยวกับสิทธิสตรีของคนหลากหลายกลุ่มมากขึ้น จึงควรศึกษาในเรื่องนี้กับคนกลุ่มอื่นด้วยเช่นผู้ชายที่อาศัยอยู่ทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองผู้หญิงในชนบทที่ห่างไกลเมือง ผู้หญิงในชุมชนเมือง (ซึ่งมีความแตกต่างกันตามการจัดลำดับชั้นทางสังคม) ผู้หญิงที่รับงานมาทำที่บ้าน นักเรียน และนักศึกษา เป็นต้น

7. บรรณานุกรม

คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน. (2540). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ:

[ม.ป.พ.]

จิตรารภรณ์ วันสพงค์. (2537). ผู้หญิงในครอบครัว: ต้นไม้ได้ร่มเงา. ในกอบกุล อิงคุทานนท์ (บรรณาธิการ). *ผู้หญิงกับอำนาจที่จะแปรเปลี่ยน*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ฉลาดชาย รมิดานนท์.(2533). ผู้หญิงกับวัฒนธรรม: มานุษยวิทยา คำตอบหรือตัวปัญหา. ในโครงการสตรีศึกษา. *การฝึกอบรมนักวิจัยด้านสตรีศึกษา*. เชียงใหม่: [ม.ป.พ.].

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ผ้าขาวม้า ผ้าขึ้น,กางเกงใน และฯลฯ*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน.

ปราณี วงษ์เทศ. (2544)*เพศและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

มูลนิธิผู้หญิง. (2543). *ขบวนการผู้หญิงไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.

เมทินี พงษ์เวช. (2544). *แนวทางการสร้างกระแสความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา.

ยศ สันตสมบัติ. (2535). *แม่หญิงสี่ชายตัว*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ตุลา-โยทะกา.

วันทนี วาสิกะสิน, & สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. (2541). *สังคมไทยคาดหวังอย่างไรกับผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (ม.ป.ป.) *ความเป็นเพศ . แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*.

เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สถาบันวิจัยและพัฒนา.(2541). *ผู้หญิงอีสาน: ทางเลือก ศักยภาพและแนวทางการพัฒนา*.

ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

Mills, M. B. (1993). *Thai Women in the Global Labor Force: Consuming Desires, Contested Selves*. New Jersey: Rutgers University Press.

Lapanun, P. (1993). *Women and Household Economy: Women Market Traders and Transition in Northeast Thailand*. Master thesis in the Faculty of Graduate studies. The University of Guelph. Canada.

Scott, J. W. (1988). *Gender and the Politics of History*. New York: Columbia University Press.

